

**ВИЩИЙ НАВЧАЛЬНИЙ ЗАКЛАД УКООПСПЛКИ
«ПОЛТАВСЬКИЙ УНІВЕРСИТЕТ ЕКОНОМІКИ І ТОРГІВЛІ»
Кафедра туристичного та готельного бізнесу**

НАВЧАЛЬНА ПРОГРАМА

**з навчальної дисципліни
«ДЕМОГРАФІЧНІ РЕСУРСИ ТУРИЗМУ»**

для студентів напрямку підготовки 6.140103 “Туризм”

ПОЛТАВА – 2016

Автор: доцент кафедри туристичного та готельного бізнесу,
к.геогр.н., доцент Логвин М.М.

Рецензенти:

Шевчук С.М., к. геогр. н., завідувач кафедри географії та
краєзнавства Полтавського національного педагогічного
університету ім. В.Г. Короленка, доцент

Фастовець А.В., к. пед. н., доцент кафедри соціально-
гуманітарних дисциплін та здоров'я людини Полтавського
інституту бізнесу МНТУ імені академіка Юрія Бугая (м. Київ)

*Навчальна програма
обговорена та схвалена на засіданні
кафедри туристичного та готельного бізнесу
3 березня 2016 р., протокол №6*

Зав. кафедри _____ д.е.н., проф. Скляр Г.П.

“УЗГОДЖЕНО”

Голова науково-методичної групи
з напрямку підготовки 6.140103 “Туризм”

_____ д. е. н., проф. Скляр Г.П.
“ _____ ” _____ 2016 р.

“СХВАЛЕНО”

Голова науково-методичної Ради
університету

_____ д.е.н., проф. Рогоза М.С.

“ _____ ” _____ 2016 р.

ВСТУП

Туризм як важливе соціально-економічне явище сучасності тісно пов'язаний з розвитком суспільства та підпорядковується його об'єктивним законам. Він активно впливає на життєдіяльність суспільства своїми функціями і в той же час залежить від нього. На початку XXI ст. туризм став невід'ємною складовою соціально-економічного та культурного життя світу, відбулася його концептуальна трансформація, бо формується зовсім нова парадигма сфери дозвілля, відпочинку та розваг, змінюються духовні потреби людей. Індустрія туризму, з одного боку, є чинником глобалізації, а з іншого – вона розвивається під її впливом, особливо інформаційних технологій, соціальної диференціації суспільства, кліматичних особливостей та ін. Всі складові суспільства можуть бути стимулюючими або гальмуючими чинниками розвитку туризму; їх кількість, взаємозв'язки та інтенсивність впливу залежить від ієрархічного рівня туристичного ринку та від його спрямованості. Дослідження чинників соціально-демографічного характеру, які впливають на розвиток туризму дозволяє не лише прогнозувати його розвиток, а й дослідити взаємозв'язки і відповідно вплив туризму на розвиток суспільства в цілому і соціальної складової зокрема.

Зміст і структура курсу “Демографічні ресурси туризму” відображають теоретичний і практичний досвід, нагромаджений на сьогодні під час комплексного дослідження народонаселення багатьма суспільними й гуманітарними науками.

Власне демографія вивчає закономірності відтворення населення в їх соціально-економічній зумовленості (стан і структуру народонаселення, динаміку чисельності, демографічні аспекти розвитку сім'ї, міграційні процеси).

Демографічні знання дають можливість спеціалістам у сфері туризму професійно орієнтуватися в питаннях, пов'язаних зі збільшенням туристичного потенціалу, моніторингом і посиленням туристичних потоків. В умовах дії ринкових відносин особливого значення набувають результати демографічних досліджень, які зокрема, стають, важливим чинником розвитку туристичної індустрії.

Особливості розвитку та взаємодія складових туристичного процесу з одного боку залежать від ряду чинників, серед яких природні, культурні, демографічні, соціальні, економічні; а з іншого – впливають на розвиток регіону і його окремих складових.

Соціально-демографічні чинники мають постійний вплив на розвиток туризму і цей вплив є багатоаспектним. Безпосередньо це стосується кількісних та структурних характеристик населення, серед яких чисельність населення, розміщення його по окремих регіонах, статево-вікова структура (з виділенням працездатного населення), сімейний стан і сімейна структура.

По-перше, чисельність та розміщення населення обумовлює безпосередньо обсяг споживчого сектору туризму. По-друге, статево-вікова та шлюбно-сімейна структура населення виступають вагомим фактором розвитку туристичної галузі. По-третє, важливим є поведінкові та життєдіяльнісні характеристики населення. По-четверте, праця та людина як її носій, є одним з трьох головних факторів розвитку туризму.

Основною **метою курсу** є формування знань, умінь і навичок студентів, необхідних для виявлення особливостей впливу соціально-демографічних чинників на розвиток сучасного туризму.

Завданнями курсу є дослідження загальної демогеографічної ситуації у світі і Україні; демографічних процесів як фактору зростання показників розвитку туризму; простежування тенденцій зміни туристської рухливості залежно від віку, статі та сімейного стану; врахування поведінкових та життєдіяльнісних характеристик населення на формування попиту на туристичний продукт; вивчення ролі трудових ресурсів у туризмі.

Прослухавши курс студенти **повинні знати**:

- загальні питання теорії й історії демографії та методологічні принципи і методи аналізу демографічних процесів;
- особливості відтворення населення з точки зору туризму;
- майбутні зміни в інтенсивності туристичних потоків через аналіз демографічних явищ (народжуваності, смертності, природного руху, міграцій).

вміти:

- аналізувати соціально-демографічні чинники впливу на туристичну діяльність;

- складати та аналізувати таблиці для вивчення демографічних процесів;
- обумовлювати чисельність населення із обсягом споживчого сектору туризму;
- досліджувати схильність до активних форм туризму осіб, залежно від віку, статі, сімейного стану;
- вивчати попит на туристичний продукт через призму особистих характеристик населення в контексті розвитку туризму;
- робити оцінку ролі трудових ресурсів (кількісно-якісні показники) в туризмі.

Предмет навчальної дисципліни – стан і перспективи сучасних демографічних процесів, демографічної поведінки населення, регіональна (територіальна) диференціація демографічних показників з позицій їх впливу на сферу туризму.

Загальна кількість годин – 105. Обсяг часу для вивчення курсу: лекцій – 20 годин, практичних занять – 34 години, самостійна робота – 51 година.

Розділ 1. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ ДЕМОГРАФІЧНИХ РЕСУРСІВ ТУРИЗМУ

Тема 1. Теоретичні основи демографічних досліджень в туризмі

Система знань про народонаселення. Предмет, об'єкт та методи демографії. Місце демографії в системі наук. Методологія демографічних досліджень в туризмі.

Тема 2. Демографічні ресурси туризму в системі демографічних наук

Демографія центральна частина системи знань про народонаселення. Система демографічних наук та її структура. Теоретична демографія. Історична демографія. Описова демографія. Регіональна демографія. Етнічна демографія. Військова демографія. Генетична демографія. Медична демографія.

Тема 3. Джерела інформації про демографічні ресурси туризму

Вимоги до обсягів і якості демографічної інформації. Система джерел даних про населення, вибіркові обстеження, їх взаємозв'язок.

Тема 4. Методологічні підходи і методи аналізу демографічних процесів і структур

Мета та завдання демографічного аналізу, його використання в туризмі. Поперечний та поздовжній аналізи. Теоретичні моделі стабільного населення. Коефіцієнт природного приросту населення. Потенційна демографія. Структура життєвого потенціалу. Потенціал демографічного зростання. Соціологічні методи у демографії.

Розділ 2. ДОСЛІДЖЕННЯ ДЕМОГРАФІЧНИХ РЕСУРСІВ ТУРИЗМУ

Тема 5. Відтворення населення як єдність демографічних процесів

Закони народонаселення різних суспільно-економічних формацій. Концепція демографічного переходу. Історичні типи відтворення населення. Демографічні революції та їх зміст. Поняття режиму відтворення населення. Демографічний вибух: причини та наслідки. Розмежування понять типу та режиму

відтворення населення. Поняття про телегонію.

Тема 6. Народжуваність і смертність у демографічному вимірі

Народжуваність у демографічному контексті. Репродуктивна поведінка, репродуктивна установка, репродуктивна мотивація, їх взаємозв'язок з туризмом. Вимірювання народжуваності. Коефіцієнти народжуваності. Таблиці народжуваності. Динаміка народжуваності в Україні.

Тема 7. Міграція населення і туризм

Класифікація міграцій. Міграційні потоки та міграційні когорти. Міграційна поведінка, міграційна установка, міграційна мотивація. Міграції як просторова самоорганізація населення. Диференційна міграція. Вимірювання міграцій населення. Міграції в Україні та туризм. Міграційні процеси в Європі та їх вплив на безпеку туризму.

Тема 8. Демографічна політика та її вплив на сферу туризму

Демографічна політика. Її мета та завдання. Об'єкт і основні напрямки демографічної політики.

Основні методи демографічної політики: економічні, адміністративно-правові, виховні і пропагандистські. Особливості демографічної політики в різних країнах. Сутність ідеї світової політики населення. Сутність концепції “золотого мільярда”.

Тема 9. Соціально-демографічне прогнозування демографічних ресурсів туризму

Основні завдання перспективних розрахунків населення. Методи розробки демографічних прогнозів.

Урахування впливу міграцій населення при прогнозуванні. Оцінювання майбутніх змін в інтенсивності демографічних явищ (народжуваності, смертності, міграції та ін.) та їх вплив на туристичну індустрію.

ПЕРЕЛІК РЕКОМЕНДОВАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ.

Основна література

1. Антонова Н.Л. Демографія: учеб.-метод. пособие / Н. Л. Антонова; М-во образования и науки Рос. Федерации, Урал. федер. ун-т. – Екатеринбург : Изд-во Урал. ун-та, 2014. – 154 с.
2. Борисов В.А. Демография / В.А. Борисов. – М.: Издательский дом NOTA BENE, 1999, 2001. – 272 с.
3. Бьюкенен П.Дж. Смерть Запада. Пер. с англ. А. Башкирова. – М.: ООО “Издательство АСТ”; СПб.: Terra fantastica, 2003. – 444 с.
4. Верещагина А. В. Демография / А. В. Верещагина. – М.: Дашков и Ко, Наука-Спектр - Москва, 2011. – 256 с.
5. Геєць В.М. Наслідки демографічних викликів для економічного зростання в Україні / В.М. Геєць // Демографія та соціальна економіка. – 2011. –№1 (15). – С. 3-23.
6. Демографічні чинники бідності / За ред. Е. М. Лібанової. – Київ: Ін-т демографії та соц. досліджень НАНУ, 2009. – 184 с.
7. Джаман В.О. Регіональні системи розселення: демогеографічні аспекти. – Чернівці: Рута, 2003. – 392 с.
8. Дорошенко Л.С. Демографія: Навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл. – К.: МАУП, 2005. – 112 с.
9. Дудник І.М. Працересурсний потенціал Полтавщини: суспільно-географічний аспект / І.М.Дудник, М.М. Логвин. – Полтава: ПІБ МНТУ, 2004. – 163 с.
10. Логвин М.М. Суспільно-демогеографічні чинники розвитку суспільства / М.М. Логвин // Модернізація туризмознавства: теорія і практика партнерства: монографія / За ред. Г.П. Скліяра. – Полтава: ПУЕТ, 2015. – С. 100-112.
11. Мартин Г.-П., Шуманн Х. Западня глобалізації: атака на процвітання і демократію / Пер. с нем. – М.: Издательский Дом «Альпина», 2001. – 335 с.
12. Махорін Г.Л. Основи демографії. Курс лекцій / Г.Л. Махорін – Житомир: Вид-во “Волинь”, 2009. – 96 с.
13. Медков В. М. Введение в демографию / В.М. Медков. – М.: Академический Проект, Фонд "Мир, 2006. – 432 с.
14. Медков В.М. Демография: учебник / В.М. Медков. – М.:

Инфра-М, 2005. – 567 с.

15. Муромцева Ю.І. Демографія / Ю.І. Муромцева. – К.: Кондор, 2008. – 300 с.

16. Немець Л.М. Соціально-демографічні та історико-культурні фактори розвитку туризму / Л.М. Немець, К.Ю. Сегіда, Н.В. Моштакова // Культура народів Причорномор'я. – 2009. – №176. – С.145-147.

17. Прибиткова І.М. Основи демографії. – К.: АртЕк, 1997. – 256 с.

18. Рунова Т. Г. Демографія / Т. Г. Рунова. – М.: МГИУ, 2007. – 136 с.

19. Садовникова Ю. Ю. Региональная дифференциация процессов управления демографическим развитием / Ю. Ю. Садовникова, Л. Н. Тимейчук // Экономические науки. – 2011. – №3. – С. 216-220.

20. Шешенко В. Демографічні перспективи України до 2026 р. К.: ІЕ НАН України, 1996. – 55 с.

21. Харченко Л.П. Демографія. – 3-е изд. / Л.П. Харченко. – М.: Омега-Л, 2009 – 350 с.

22. Щербаков А. И. Основы демографии: учебное пособие для вузов / А. И. Щербаков, М. Г. Мдинарадзе. – М.: Академический Проект, Культура, 2005. – 208 с.

Додаткова література

1. Азимов А. Народы и расы. Ген, мутация и эволюция человека / А. Азимов, У. Бойд // – М.: ЗАО Центрполиграф, 2005. – 206 с.

2. Баландин Р.К. Наркоцивилизация. – М.: Изд-во Эксмо, 2003. – 448 с.

3. Барановський В.А. Україна. Медико-демографічні проблеми. – К.: Центр екологічної освіти та інформації, 2000. – 116 с.

4. Броуэр Л. Фармацевтическая и продовольственная мафия / Пер. с франц. – К.: Издательский дом «Княгиня Ольга», 2002. – 280 с.

5. Белов А.И. Кризис мира. – М.: ООО «Издательство «Пилигримм-Пресс», 2003. – 336 с.

6. Голік Ю.С. Сучасна екологічна і медико-демографічна ситуація на Полтавщині // Екологічний вісник. – 2004. – №11-12. – С. 16-18.

7. Логвин М.М. Концепція “золотого мільярда” в контексті глобальних процесів / М.М. Логвин, І.М. Дудник, П.В. Шуканов // Україна: географічні проблеми сталого розвитку. Зб. наук. праць. В 4-х т. К.: ВГЛ Обрії, 2004. – Т. 3. – С. 8-10.

8. Кассе Э. Третья мировая психотронная война / Кассе Э. – С-Пб.: Невский проспект; Вектор, 2007. – 192 с.

9. Логвин М.М. Безпека туризму та сучасна міграція в Європі / М.М. Логвин, Ю.М. Самченко // Мат-ли Всеукр. наук.-практ. конф. “Освітні й наукові виміри географії”, 25-26 квітня 2016 року / відп. ред. С.М Шевчук. – Полтава: ТОВ “Асмі”, 2016. – С. 258-261.

10. Логвин М.М. Демографічна поведінка населення і злочинність як наслідок суспільно-духовних негараздів / М.М. Логвин, І.В. Литовченко, Л.М. Кушнір // Матеріали I Міжнародної науково-практичної інтернет-конференції “Тенденції та перспективи розвитку науки і освіти в умовах глобалізації”: Зб. наук. праць. – Переяслав-Хмельницький, 2015. – Вип. 1. – С. 15-21.

11. Логвин М.М. Демографічні перспективи Європи в контексті теорії “золотого мільярда” / М.М. Логвин // Мат-ли Всеукраїнської науково-практичної конференції з міжнародною участю “Перспективи суспільно-політичного та соціально-економічного розвитку України: виклики XXI століття”, (Полтава, 12 червня 2013 року). – Полтава: ПІБ МНТУ, 2013. – С. 10-17.

12. Логвин М.М. Міжнародний індекс щастя: суспільно-демографічний вимір / М.М. Логвин // Інституційний розвиток соціально-економічних систем: національна економіка у глобальному середовищі : збірник наукових праць за матеріалами VII Міжнародної науково-практичної конференції. – Полтава : ПУЕТ, 2015. – С. 73-75.

13. Логвин М.М. Національно-етнічні характеристики населення ЄС як фактор розвитку етнічного туризму / М.М. Логвин, Ю.М. Самченко // Розвиток українського етнотуризму: проблеми та перспективи: Зб. мат-лів IV Всеукраїнської наук.-практ. конф. молодих вчених та студентів (Львів, 25 лютого 2016 р.) / МОНУ, ЛІЕТ. – Львів: ЛІЕТ, 2016. – С.146-152.

14. Логвин М.М. Особливості сучасної геодемографічної поведінки населення світу / М.М. Логвин // “Часопис соціально-економічної географії”: Міжрегіон. зб. наук. праць. – Харків: ХНУ ім. В. Н. Каразіна, 2009. – №7 (2). – С. 126-130.

15. Логвин М.М. Проблеми народонаселення України в умовах глобалізації суспільства / М.М.Логвин, П.В. Шуканов // Мат-ли наук. конф. “Соціально-економічні проблеми гармонізації суспільства в умовах глобалізації економічного простору”. – Полтава: В-во Полтавського ін-ту економіки та менеджменту “Світоч”, 2004. – С. 16-19.

16. Логвин М.М. Сучасні геодемографічні проблеми і теорія “Золотого” мільярда / М.М.Логвин, П.В. Шуканов // Географія та туризм: Наук. зб. / Ред. кол.: Я.Б. Олійник (відп. ред.) та ін. – К.: Альтерпрес, 2010. – Вип. 3. – С. 145-150.

17. Логвин М.М. Sacrally-spiritual factors of influence on geodemographic situation in the region / М.М.Логвин, П.В. Шуканов // “Часопис соціально-економічної географії”: Міжрегіон. зб. наук. праць. – Харків: ХНУ ім. В. Н. Каразіна, 2011. – Вип. 10 (2). – С. 28-33.